

שמות החג ומשמעותם

באדיבות המחברות ד"ר לאה סגל ורות ריכטר

א. שמות החג שנזכרו בתורה

חג השבועות הוא הקצר שבין חגי שלושת הרגלים. בעוד שחג הסוכות אורך שמונה ימים וחג הפסח אורך שבעה ימים, נמשך חג השבועות בארץ ישראל רק יום אחד, ובגולה חוגגים אותו במשך יומיים. החג חל בזמן שאחדים מצמחי הבר עדיין לא יבשו לחלוטין, ומרבים לעטר בהם את הבתים. התורה מציינת את החג בארבעה שמות שונים: רגל, חג הקציר, חג שבועות ויום הביכורים. במהלך הזמן נוספו לחג שמות נוספים: עצרת, זמן מתן תורתנו, חג מלכות בית דוד ויום החמישים. השמות השונים מלמדים על המשמעויות השונות של החג במהלך הדורות.

רגל

"שלוש רגלים תחוג לי בשנה: את חג המצות ... וחג הקציר ... ביכורי מעשיך ... וחג האסיף." (במדבר כ"ח 26) חג השבועות הוא אחד משלושת הַרְגָלִים שבהם נהג העם לעלות לירושלים לבית המקדש.

חג השבועות

"שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה... תחל לספור שבעה שבועות." (דברים ט"ז 9-11) השם שבועות אינו מסמל את אופי החג אלא מציין את אופן קביעתו בלוח העברי הקדום. החג נקרא בשם זה מפני שהוא מסיים את שבעת השבועות של ספירת העומר. ספירת העומר מתחילה ביום הראשון של פסח ומסתיימת ב-ו' בסיון, מועד החג.

חג הקציר: ביכורי קציר חיטים

"וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה." (שמות כ"ג 16).

פסוק זה מציין את תוכנו החקלאי של החג. חג הקציר הוא חגם של הקוצרים בשדה. סמוך למועד זה אוזל מלאי השיבולים שנקצרו בעונה שעברה, והחקלאים נוהגים למלא שוב את האסמים בחיטה חדשה שנקצרה זה עתה. מחיטה זו מביאים את "שתי הלחם" מן החיטה החדשה. מנחה זו נקראת 'ביכורים לה'.

לחם הביכורים היה שתי חלות שנאמר: ממושבתיכם תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשרנים--סלת תהינה, חמץ תאפינה: בפורים, לה' (ויקרא כ"ג 17). לפני שהוקם בית המקדש נהגו להביא את לחם הביכורים לכוהן. כשהוקם בית המקדש הביאו את שתי הלחם לכוהנים המכהנים בבית המקדש. לפי מקורות קדומים נחוג בעבר חג הקציר בטו בסיון, כשהירח במלואו, כפי שנהגו לחגוג את חג הסוכות בטו בתשרי, את חג הפסח בטו בניסן ואת חג הבציר בטו באב.

יום הביכורים

"וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה מקרא קודש יהיה לכם." (במדבר כ"ח 26) חג השבועות אינו רק חגם של הקוצרים בשדה אלא הוא מבטא גם את הקרבת המנחה בבית המקדש.

ב. שמות מאוחרים המופיעים בספרות התלמודית

זמן מתן תורה

"ותיתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום החג השבועות הזה זמן מתן תורתנו מקרא קודש". (מתוך תפילות - שמונה עשרה של החג).

לחפיפה שבין יום מתן תורה ובין חג השבועות אין מקורות בתורה, אולם מסורת היא שביום ו' בסיון ניתנה תורה לישראל, וכך תיקנו החכמים בתפילה ובברכת המזון: "את חג השבועות זמן מתן תורתנו". חג מתן תורה בא לציין את היום שבו ניתנה התורה לישראל במעמד הר סיני.

"בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים... ביום הזה באו מדבר סיני... ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהיו קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד משה ידבר ואלוהים יעננו בקול. וידבר אלוהים את כל הדברים אלה לאמור:

א. אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים.

ב. לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני. לא תעשה לך פסל וכל תמונה... לא תשתחוה

להם ולא תעבדם.

ג. לא תישא את שם אלוהיך לשווא.

ד. זכור את יום השבת לקדשו.

ה. כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך.

ו. לא תרצח.

ז. לא תנאף.

ח. לא תגנוב.

ט. לא תענה ברעך עד שקר.

י. לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך... ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך...". (ספר שמות פרקים י"ט, כ'. בפרשת יתרו).

מעמד הר סיני ביום ו' בסיון היה שיאה של ההתגלות האלוהית לעם ישראל. במעמד זה נכרתה ברית עולם בין עם ישראל ואלוהי ישראל, וניתנו עשרת הדברות, שהן תמצית כל מצוות התורה. ומהי תמצית כל המצוות?

המדרש מספר: "מעשה בבכרי שבא לפני שמאי ואמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו (שמאי)...",
בא לפני הלל גיירו. אמר לו: מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך. זוהי כל התורה כולה והשאר פירוש הוא. לך ולמד. (גמרא, מסכת שבת דף ל"א עמוד א').

חג מלכות בית דוד

המדרש מספר שבחג השבועות נולד דוד המלך, וכעבור שבעים שנה נפטר דוד באותו היום. לכן נקרא החג גם "חג מלכות בית דוד". נוהגים לקרוא בחג השבועות את מגילת רות המספרת על שושלת בית דוד. על מותו של דוד מספרת האגדה:

"אמר דוד לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, הודיעני קצי... אמר לו (האל): "גזירה היא מלפני שאין מודיעים קצו של בשר ודם".
"ומידת ימי מהי?"

"גזירה היא לפני שאין מודיעין מידת ימיו של אדם."

"אדעה מה חלד אני? (כלומר: מתי אמות?)"

אמר לו: בשבת תמות

אמר דוד: אמות באחד בשבת.

אמר לו: כבר הגיעה מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא הנימה."

אמר דוד: אמות בערב שבת.

אמר: טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיך שלמה בנך להקריב לפני על גבי

המזבח

בכל יום שבת היה דוד יושב ועוסק בתורה כל היום, ואותו יום שהגיעה שעתו למות עמד מלאך המוות לפניו ולא יכול לו שלא פסק פיו ממשנתו. אמר: מה אעשה לו? היה שם גן מאחורי הבית, בא מלאך המוות ועלה וניער באילנות. יצא דוד לראות. היה עולה במדרגה. נשברה המדרגה תחתיו ויצאה נשמתו ומת. היה דוד המלך מוטל בחמה. קרא שלמה בנו לנשרים ופרשו עליו אגפיהם שלא תרד עליו השמש." (לפי ביאליק ורבניצקי: ספר האגדה א').

חג העצרת

מקורו של השם עצרת במשנה. "אין מביאין ביכורים קודם לעצרת." (משנה: סדר זרעים מסכת ביכורים פרק א' משנה ג') עצרת פירושה "סיום" או "סוף". שם זה בא לציין שחג השבועות הוא היום השמיני המסיים את שבעת ימי הפסח. יום סיום זה חל שבעה שבועות לאחר תחילת קציר העומר, והוא מציין את סוף קציר השעורים והחיטים.

בימי בית שני קיבל חג השבועות משמעות נוספת: מלבד ההודיה על הקציר עמדה עתה במרכז החג גם התפילה להצלחת הבציר שנמשך עד סוכות - חג האסיף.

מתוך ספרות חז"ל: "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת? כדי שיתברכו לכם פירות האילן..." (גמרא: מסכת ראש השנה דף ט"ז עמוד א')

וכך מעיד התלמוד: "בעצרת העולם נידון על פירות האילן". כלומר, גורל היבול נקבע בזמן שבין פסח לשבועות, ושרב או סערה פתאומית עלולים לחבל ביבול. (גמרא: מסכת ראש השנה דף ט"ז עמוד א').

התורה הנהיגה טכס מיוחד להבאת הביכורים בחג השבועות. והחכמים קבעו שאין להביא ביכורים לפני חג השבועות ויש להביא רק משבעת המינים.

חג החמישים

שם זה ניתן לחג כי הוא חל חמישים יום לאחר תחילת הפסח. השם מופיע בכתבי יוסף בן מתתיהו. (קדמוניות היהודים ג', ד)

משימות

א. מקורות מהמקרא ושמות החג

לפניכם מקורות מהמקרא ושמות החג. העתיקו אותם למחברת טקשרו בקו מתאם בין שם החג למקורו המקראי

שמות החג

מקורות

יום הביכורים	1. "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות." (דברים ט"ז 9-11).
חג הקציר	2. "שלוש רגלים תחוג לי בשנה: את חג המצות... את חג הקציר... ואת חג האסיף." (שמות כ"ג 15)
רגל	3. וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה (שמות כ"ג 16)
שבועות	4. "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה... מקרא קודש יהיה לכם" (במדבר כ"ח 26)

ב. "זמן מתן תורתנו"

1. צטטו את המקור לשם החג.
2. מיינו את עשרת הדיברות לחוקים העוסקים ביחסים שבין אדם לחברו ולחוקים העוסקים ביחסים שבין אדם לאלוהיו.
3. הסבירו את דבריו של הלל הזקן: "מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך... זוהי כל התורה כולה..."
4. חברו תקנון ברוחו של הלל הזקן להתנהגות בין חברים בביתה ובין מורה לתלמידיו.
- 5.

ג. "חג מלכות בית דוד"

1. מדוע אין שתי מלכויות נוגעות זו בזו? צטטו את הקטע מתוך המדרש והסבירו אותו.
2. הסבירו את ההיגד: "טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח".

3. מהו מוסר ההשכל שניתן ללמוד ממדרש זה?

4.

ד. "חג העצרת"

מדוע כינו חז"ל את חג השבועות בשם עצרת? צטטו את המקור.

שעשועון

לפניכם מלים בתפזורת. מצאו בהן את שמותיו של חג השבועות

ל	ע	ד	ו	ד	ת	י	ב	ת	ו	כ	ל	מ	ג	ח
פ	ה	ג	א	ש	י	כ	ג	ת	ב	ד	ז	ס	א	ג
ר	ד	כ	ט	ג	מ	ל	ח	ע	ס	ג	ו	ע	ק	ש
ג	ת	נ	ו	ה	ר	ו	ת	ן	ת	מ	ג	ח	ר	ב
ל	ר	ס	ע	ם	י	ש	י	מ	ח	ה	ג	ח	ש	ו
צ	ש	ת	ר	צ	ע	ש	ר	ס	ח	ב	נ	כ	ל	ע
ק	ם	י	ר	ו	כ	י	ב	ה	ם	ו	י	י	מ	ו
ש	ז	ש	ע	נ	נ	ש	ר	י	צ	ק	ה	ג	ח	ת

